

Олександр Рибніков

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО ВИКОРИСТАННЯ
ЦИФРОВОГО ЕЛЕКТРОННОГО МУЗИЧНОГО
ІНСТРУМЕНТАРІЮ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

В статті аналізуються педагогічні умови, що сприяють ефективності процесу формування готовності майбутнього учителя музики до професійної діяльності на основі електронних навчальних засобів – синтезаторів та іншого цифрового музичного інструментарію, досліджуються обставини та стимулюючі фактори такої діяльності в умовах домінування цифрових технологій творчості в мистецькій освіті.

Ключові слова: *цифровий електронний музичний інструментарій, цифрова музично-інструментальна компетентність, віртуальне навчальне середовище.*

Процес виховання творчої особистості педагога-музиканта, здатного до використання інноваційних педагогічних технологій на основі цифрових засобів навчання, зокрема – синтезаторів, цифрових фортепіано та іншого електронного музичного інструментарію, стає передумовою успішної професійної діяльності при домінуванні цифрових технологій творчості в мистецькій освіті. Вирішення цієї проблеми потребує дослідження психолого-педагогічних умов активізації творчих сил особистості, здатних спрямувати діяльність майбутнього учителя музики на використання нових дидактичних можливостей комп'ютеризованого інструментарію в мистецькій педагогіці, створенню спеціальних ситуацій стимулювання творчої поведінки, проявів емоційного осягнення образного змісту творів мистецтва у віртуальних формах музичної інтерпретації.

Проблема трансформації інноваційних цифрових технологій у формуванні та розвитку фахової, професійної компетентності учителя з музичного мистецтва розглядалась у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях, що сприяло накопиченню певного досвіду як у розробці положень з цієї проблеми, так і у засобах з її вирішення у навчально-виховному процесі.

Психолого-педагогічні аспекти використання інформаційних технологій та цифрових засобів навчання розглядаються в працях Н. Морзе, М. Жалдака, В. Зінченка, Ю. Машбиця, А. Горемичкіна, П. Пахотіної, О. Торубари. Інформаційні технології та цифрові засоби навчання розглядаються в них як складова частина педагогічної технології, як інноваційна педагогічна діяльність на основі комп'ютерних засобів, що передбачає розширення професійної компетентності педагога.

У наукових дослідженнях в галузі музикознавства виокремлено три головні напрями використання інформаційних технологій і цифрового музичного інструментарію: статистичний аналіз музичних текстів, спрямований на обґрунтування закономірностей внутрішньої організації музичного твору (В. Девуцький, В. Детловс, Ю. Лесневський, І. Пясковський, Ю. Рагс, Г. Русин, К. Фадєєва, В. Цеханський, К. Шушпанов); синтезування звукових і музичних структур у композиторській практиці (В. Бовко, В. Василенко, Е. Денисов, Д. Дубровський, Р. Заріпов, С. Пучков, М. Светлов, К. Разлогов, І. Стецюк, І. Гайденко); розробка навчальних комп'ютерних систем з метою підвищення ефективності загальної музичної освіти (Н. Белявіна, З. Візель, В. Грищенко, М. Дергач, М. Дяченко, В. Карпович, І. Котляревський, В. Медушевський, І. Мельник, Д. Пильгуй, О. Сизова, І. Сокол, В. Хоменко, М. Чембержі, В. Штепа).

Менше досліджені проблеми інструментального виконавства та музично-педагогічної діяльності студентів мистецьких вищих навчальних закладів в плані застосування цифрового музичного інструментарію, педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів музики до використання електронних музичних засобів навчання. Окремі педагогічні аспекти такої діяльності розглядалися у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях Л. Варнавської, Н. Шубенко, І. Красільнікова, Ю. Рагса, Н. Бергер, Е. Хагіла (Hugill, Andrew), Дж. д'Ескривана (d'Escrivan, Julio), Дж. Монтаг'ю (Montagu, Jeremy).

Метою статті є дослідження педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів музики до використання цифрового електронного музичного інструментарію у професійній діяльності.

Підготовка фахівців вищої кваліфікації зумовлюється майбутньою професійною діяльністю, яка створює зміст і відповідні форми навчального процесу. Історія існування електромузичного інструментарію сповнена парадоксів, які виявились, з одного боку – між музичною практикою, з іншого – недостатньою дослідженням проблеми щодо місця і ролі електромузичного інструментарію в музичних процесах. «Століття існування інструмента, незважаючи на його доволі бурхливу еволюцію і технологічні «мутації», – відзначає І. Стецюк, – це, безперечно, достатній час, аби могли сформуватися певні уявлення щодо його виконавських можливостей. Однак відображення цих уявлень у літературі ми не спостерігаємо. Істотною передумовою такого «ігнорування» наукою синтезаторів є певний протест, який завжди виникав у занадто академічно налаштованих музикантів щодо електронного звуку» [1, с. 22].

Процес формування готовності майбутнього учителя музики до використання дидактичних можливостей цифрового електронного музичного інструментарію в музично-педагогічному процесі потребує комплексу педагогічних умов, які сприятимуть усвідомленню його значного художньо-творчого і педагогічного потенціалу у розкритті творчих здатностей учнів, збагаченню їх естетичного досвіду, розвитку

емоційно-чуттєвого самовираження.

Педагогічні умови – це категорія, що визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов та реальних ситуацій, які об'єктивно склалися чи були суб'єктивно створені для досягнення конкретної педагогічної мети [2, с. 254].

Успішне вирішення дидактичних і спеціальних професійних завдань формування готовності майбутнього вчителя музики до використання цифрових засобів навчання, зокрема – синтезаторів та іншого цифрового музичного інструментарію, потребує поєднання зовнішніх і внутрішніх обставин, які роблять його необхідним фактором інформатизації мистецької освіти. Психологічний аспект припускає вивчення характеристик досліджуваного феномена у внутрішніх структурах особистості з метою спрямованого впливу на них. Педагогічний аспект пов'язує психологічний зміст з факторами й механізмами, що забезпечують бажаний розвиток процесів, явищ, властивостей в певному напрямку. Разом вони утворюють цілісну взаємозумовлену і взаємопов'язану систему педагогічних впливів, яка вимагає системності та ефективності впровадження цифрових музичних засобів. Тому, психолого-педагогічні умови, під якими розуміють конкретні способи педагогічної взаємодії, створюють систему взаємозалежних заходів у навчально-виховному процесі і спрямовані на формування суб'єктних властивостей особистості в заданих умовах.

До зовнішніх педагогічних умов належить сам педагогічний процес, в якому спілкування і взаємодія особистостей відбувається завдяки технічним цифровим засобам – синтезаторам, цифровим фортепіано та додатковим аудіовізуальним мультимедійним обладнанням для роботи з цифровим музичним матеріалом, з іншого боку – це вимагає обставин, які мають бути створені для послідовного і систематичного їх використання у навчальному діяльнісному середовищі ВНЗ.

Важливою умовою розвитку пізнавальної мотивації студентів, зазначає О. Торубара [3, с. 113], є створення проблемних ситуацій у процесі навчання в контексті майбутньої професійної діяльності. В якості інструменту впливу, своєрідного зовнішнього поштовху на навчально-пізнавальну діяльність студентів і на їх мотиваційну сферу, виступають завдання, що стимулюють студента до використання медійних форм музичної інтерпретації, інтерактивного виконання, стильового аранжування музики, проектних методів роботи з цифровою музичною інформацією. Моделювання у формі електронних проектів елементів професійної діяльності вчителя музики створюють обставини, що стають передумовою для оперування цифровою музичною інформацією на основі електронного музичного інструментарію. Віртуалізація художньо-творчих процесів, візуалізація задуму, нові можливості цифрової комунікації та педагогічної діагностики, – все це стимулює перехід від репродуктивної музично-педагогічної діяльності студента до її аналітичних і

дослідницьких форм.

В нашому дослідженні ми виділяємо такі педагогічні умови реалізації технології формування готовності майбутніх учителів музики до використання цифрового електронного музичного інструментарію (ЦЕМІ) в професійній діяльності, як:

- активізація позитивного ставлення майбутніх учителів музики до використання ЦЕМІ в навчальній діяльності;
- сформованість цифрової музично-інструментальної компетентності та музичної інформатичної ерудованості студентів;
- створення віртуального навчального середовища для використання медійних форм музичної інтерпретації в освітньому просторі ВНЗ.

Перша педагогічна умова активізації позитивного ставлення майбутніх учителів музики до використання ЦЕМІ в професійній діяльності пов'язана з психолого-педагогічним аспектом. Вивчення характеристик досліджуваного феномена як модельованого явища у внутрішніх структурах особистості ставить за мету спрямований вплив на них. Так, орієнтація на медійні форми музичної інтерпретації стимулює потребу студентів у збагаченні емоційно-естетичного досвіду засобами ЦЕМІ та спрямовує до ефективного застосування його дидактичних можливостей в майбутній професії. Постійне набуття і оновлення музичної інформації у віртуальному навчальному просторі стає підґрунтям для відчуття професійної спроможності та успішності власної діяльності.

Оскільки саме вчитель музики впливає на розвиток особистості учнів і організацію музично-педагогічної взаємодії на основі ЦЕМІ, то першим етапом реалізації будь-яких психолого-педагогічних умов повинна стати вироблення такої мотивації на рівні поведінкових стереотипів, пов'язаних із з'ясуванням ними мети, цінності, а також – методологічних основ майбутньої діяльності. Завдання полягає в тому, щоб стимулювати студентів в напрямку потреби діяльності з медійними формами музики та новими можливостями педагогічної комунікації. Це надає студентам віру у власні сили і відчуття успіху від вирішення професійних завдань сучасними цифровими навчальними засобами.

Музикант-педагог, використовуючи комп'ютеризований музичний інструментарій, виходить за межі виконавської традиції, а виконує композиторські, звукорежисерські, звукотворчі дії, втілюючи їх у медійних музичних формах, що унеможлиблює використання традиційного музичного інструментарію. Принципове значення має побудова таких дидактичних систем, які передбачають використання в навчальному процесі продуктів електронної музики, творів цифрових мистецтв сучасної художньої культури. Такий підхід відіграє стимулюючу роль у формуванні позитивного ставлення майбутніх учителів музики до використання ЦЕМІ в професійній діяльності, формує здатність до вирішення художньо-творчих завдань, активізує самостійність і

професійну спроможність педагога до ефективної діяльності в умовах інформатизації мистецької освіти.

Таким чином, створення обставин і ситуацій, які стимулюють студентів до використання медійних музичних форм в музично-педагогічному процесі є важливою педагогічною умовою актуалізації позитивної мотивації студентів до використання цифрового музичного інструментарію, формуванню розуміння, що проведення занять в школі на основі його дидактичних можливостей сприяє ефективності навчального процесу.

Реалізація *другої педагогічної умови* – сформованості цифрової музично-інструментальної компетентності та музичної інформатичної ерудованості студентів до використання ЦЕМІ, – потребує спрямованості навчального процесу на послідовність та систематичність його використання як в навчальній роботі студентів, так і на педагогічній практиці. Це передбачає усвідомлення технологічних основ такої діяльності, розуміння процесів, які її супроводжують, послідовним засвоєнням теоретичних і практичних знань та навичок роботи на основі цифрових засобів.

Аналізуючи професійну діяльність сучасного музиканта крізь призму технологічних інновацій цифрової ери, нових можливостей електронного музичного інструментарію та розвитку комунікаційних систем та Інтернету, констатуємо зміну форм мистецької взаємодії зі слухачем в бік віртуалізації і мультимедійності, що значно розширює кількісний ресурс слухацької аудиторії. Музичний твір не може розглядатися як музична інформація, що візуалізована у вигляді графічного запису нот партитури або клавіру. Сучасний підхід потребує аналізу процесів, що призводять до кінцевого результату, включати композиторські ідеї, музичну структуру і форму, нотацію, звукове втілення, її запис та відтворення. Так, І. Красільников [4, с. 64] виділяє цифрові мистецтва в окрему категорію, пов'язану з віртуальним середовищем та інтерактивністю, Е. Хагілл [4, с. 5] пропонує визначення «цифровий музикант» як характерну особистісну якість сучасного музиканта, до характеристик якого він відносить: *звукову музичну обізнаність* (здатність слухати і одночасно точно та всебічно сприймати звук, усвідомлюючи його рух у часі і просторі); *культурну ерудованість* (розуміння особливостей національної та світової музичної культури в поєднанні зі здатністю до критичного мислення і знання з попереднього культурного розвитку); *музичні здібності* (здатність до музичної творчості на основі цифрових технологій творчості та інструментарію); *технологічні навички* (навички запису, виробництва, обробки, процеси керування і розповсюдження музики з використанням цифрових технологій).

Готовність майбутнього учителя музики до використання цифрового музичного інструментарію в професійній діяльності потребує нової особистісної якості, яку ми визначили як *цифрова музично-*

інструментальна компетентність. Вона характеризується здатністю музиканта-педагога до музичної творчості на основі цифрових технологій та електронного музичного інструментарію в усіх її варіантах – інтерпретації, імпровізації та композиції і ґрунтується на усвідомленому керуванні музичною інформацією у її медійних формах та технологічними навичками запису, виробництва і розповсюдження музики.

Професійна особливість музично-педагогічної діяльності з використанням ЦЕМІ полягає в тому, що дидактична підсистема реалізується безпосередньо через віртуальні форми музичної комунікації, а цифрове представлення музичної інформації надає можливість її запису, редагування і, що є важливим для педагогіки, – її візуалізації. Цифрова музично-інструментальна компетентність, музична інформатична ерудованість майбутнього спеціаліста стає передумовою успішності його музично-педагогічної діяльності.

В навчальному процесі, зазначає Д. Погонишева, «формування компетенції не може віддаватись на відкуп лише одній дисципліні. Задля її успішного вирішення необхідна актуалізація професійного змісту навчального матеріалу, що стимулює формування професійних компетенцій в кожному курсі» [6, с. 25]. Створення системи інтегрованих знань, впровадження якісно нових технологій навчання з використанням ЦЕМІ на основі міждисциплінарних зв'язків з урахуванням музичного і педагогічного компонентів сприяли набуттю студентами цифрової музично-інструментальної компетентності та інформатичної ерудованості як важливої умови формування готовності майбутніх вчителів музики до використання ЦЕМІ в професійній діяльності.

Реалізація *третьої педагогічної умови* пов'язана зі створенням віртуального навчального середовища для використання медійних форм музичної інтерпретації в освітньому просторі ВНЗ. І. Красільников відзначає, що педагогіка цифрових мистецтв – це «теорія і практика художньої освіти, побудована на зверненні до різноманітних видів сучасного мистецтва, продукти яких створюються у віртуальному середовищі на основі інтерактивної взаємодії з комп'ютерною програмою» [4, с. 64].

Особлива природа мистецької освіти визначає шлях становлення компетентного спеціаліста через інтеграцію знань, способів діяльності, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до дійсності на рівні усвідомлення особистості. Найбільший інтерес в контексті педагогічних умов реалізації технології формування готовності студентів до використання ЦЕМІ в майбутній професійній діяльності є концепція інтегративного освітнього простору ВНЗ. Інтегративний освітній простір представляє собою особливе, складно структуроване явище, в центрі якого містяться не тільки змістовні характеристики освітніх програм, практичні форми міжпредметних зв'язків, але й система відносин студента та викладача як активно діючих суб'єктів, які реалізують свої інтереси в єдиному

цілеспрямовано організованому навчальному середовищі. Така позиція дозволяє представити освітній простір в якості основної дидактичної одиниці інноваційного освітнього процесу. О. Шемет зазначає, що «компетентнісно орієнтований освітній процес у ВНЗ є послідовністю взаємопов'язаних освітніх просторів та забезпечує такий рівень засвоєння теоретичних знань, що дозволить оперувати ними як складними категоріальними системами» [7, с. 18]. Це принципово важливо, оскільки професійні компетенції – це загальна форма практичного виявлення теоретичних понять. В цій ситуації відбувається зміна освітніх пріоритетів: важливим стає не стільки набуття готового знання, скільки особистісні зусилля, ініціатива, суб'єктивний смисл цієї діяльності.

Віртуальна сфера комунікації з отримання і оперування інформацією значно відрізняється від традиційного освітнього простору: мережеві можливості досягнення мети, задоволення професійних і особистісних потреб стають нормою поведінки і соціальної взаємодії. У теорії мережевої освіти Г. Берулава наголошує, що «поведінкові стереотипи набагато стійкіші за раціональні форми діяльності» [8, с. 12]. Синтезатор, як інструмент роботи з медійними музичними формами, стає засобом формування стереотипних форм активності особистості, надаючи студентам можливість активної самореалізації, в тому числі професійної, у віртуальному просторі.

Інтегральний освітній простір можна розглядати в якості *віртуального навчального міждисциплінарного середовища*, в якому створюються умови для застосування знань з кожної дисципліни за межами самої дисципліни в нових, нетипових ситуаціях. Таким чином, розвивається здатність студента використовувати знання в професійній діяльності, а значить, і формується його певна компетенція завдяки інтеграції міжпредметного навчального змісту, різних видів діяльності (художньої, аналітичної, мисленнєвої, навчальної, квазіпрофесійної, тощо). Організація інтегральних освітніх просторів реалізується завдяки узгодженню змістового та методологічного компонентів різних дисциплін з метою створення і подальшої роботи впровадження моделі формування готовності майбутнього спеціаліста до використання цифрового музичного інструментарію.

Таким чином, ефективність процесу формування готовності майбутнього учителя музики до використання ЦЕМІ у професійній діяльності обумовлюється створенням віртуального навчального середовища, яке складається з інтегральних освітніх просторів різних дисциплін і спонукає до використання медійних форм музичної творчості та освоєнням технології педагогічної діяльності, пізнавальним інструментом якого стає ЦЕМІ.

Теоретичне обґрунтування умов застосування ЦЕМІ в системі мистецької освіти дозволяє об'єктивно концептуально узагальнити його використання як дидактичного навчального засобу в умовах

інформатизації мистецької освіти. Важливими педагогічними умовами такого процесу є активізація позитивної мотивації музиканта-педагога до професійної діяльності з використанням цифрових музичних інструментів на основі створених стимулюючих обставин і ситуацій до використання медійних музичних форм; сформованість цифрової музично-інструментальної компетентності та музичної інформатичної ерудованості студентів як здатності до музичної творчості з використанням цифрових технологій та електронного музичного інструментарію в усіх її варіантах – інтерпретації, імпровізації та композиції; створення віртуального навчального середовища, в якому відбувається виділення чіткої структури в організації змісту, методів і засобів навчання в медійних музичних формах. Визначені умови формування готовності до використання ЦЕМІ у навчальному процесі дозволяють ефективно розвивати у майбутніх фахівців творче мислення, вміння, які впливають на ефективність їх індивідуального навчання, сприяють набуттю професійних компетенцій.

Тенденція розвитку цифрової дидактики в аспекті використання цифрового електронного музичного інструментарію знаходиться на стадії формування і системний підхід до технології навчального процесу, умов його функціонування передбачає подальшу узгодженість міжпредметних зв'язків з метою вироблення ефективної дидактичної системи педагогіки цифрових мистецтв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стецюк І. Історія електронних синтезаторів / І. Стецюк // Музика. – 2006. – № 4. – С. 22–25.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : «Либідь», 1997. – 374 с.
3. Торубара О. М. Інформаційні технології у професійній підготовці майбутніх вчителів трудового навчання : монографія / О. М. Торубара. – Чернігів : ЧДПУ імені Т. Г. Шевченка, 2009. – 304 с.
4. Красильников И. М. Цифровые искусства в теории и практике художественного образования / И. М. Красильников // Педагогика. – 2012. – № 5. – С. 58–68.
5. Hugill Andrew. The Digital Musician / Hugill Andrew. – New York – London : «Routledge», 2008. – 456 p.
6. Погоньшева Д. А. Моделирование как метод реализации компетентностного подхода в профессиональном образовании / Д. А. Погоньшева // Педагогика. – 2009. – № 10. – С. 22–28.
7. Шемет О. В. Дидактические основы компетентностного подхода в высшем профессиональном образовании / О. В. Шемет // Педагогика. – 2009. – № 10. – С. 16–22.
8. Берулава Г. А. Новая методология развития личности в информационном образовательном пространстве / Г. А. Берулава, М. Н. Берулава // Педагогика. – 2012. – № 4. – С. 11–20.